

Kurkowski, Jarosław

"Z dziejów Almae Matris Vilmensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego", pod red. Ludwika Piechnika, Kazimierza Puchowskiego, Kraków 1996 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 42/3-4, 185-188

1997

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Letorey de Santenay, H. d' Aboville. Mniej szczegółowe były plany badań J. Déchelette'a, którego geometrą był G. Bligny.

Całość publikacji kończy rozbudowany indeks rzeczowy odnoszący się do not bibliograficznych oraz osobny dotyczący przywoływanych ilustracji. Do tego dochodzą aneksy. Pierwszy z nich obejmuje spis rękopisów publikacji i archiwów wykopalisk z lat przed 1984. Zawiera m.in. spis rękopisów J.-G. Bulliota, spis różnych dokumentów znajdujących się w Bibliotheque Déchelette w Roanne, takież z Musée Rolin w Autun i z Archives du ministère des Armées oraz ze zbiorów prywatnych. Aneks następny zawiera spis miejsc, w których są złożone zabytki archeologiczne z Bibracte (te z lat przed 1984). Znajdują się one w Musée Rolin w Autun, Musée des Antiquités nationales w Saint-Germain-en-Laye, Musée Déchelette w Roanne, w Musée archéologique w Dijon, w Musée du Breuil de Saint-Germain w Langres, w Musée Denon w Chalon-sur-Saône, w Musée de la Société archéologique de Nevers w Nevers. Monety z Bibracte mają się znajdować w Bibliothèque Nationale, w jej Cabinet des médailles w Paryżu, czego jednak autorzy nie mogli zweryfikować. Wspominają też o zbiorach prywatnych oraz o zabytkach wątpliwych.

Do tego dochodzą streszczenia w języku francuskim, angielskim i niemieckim oraz w języku angielskim instrukcja *How to use the bibliography*.

Całość stanowi bardzo pożyteczny klucz dla aktualnych badaczy Bibracte oraz dla historyków nauki mających okazję prześledzenia dziejów badań sławnego stanowiska przez ponad 130 lat.

Andrzej Abramowicz
(Łódź)

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego, pod red. naukową Ludwika Piechnika SJ i Kazimierza Puchowskiego. Kraków 1996 Wydawnictwo WAM Księża Jezuici, 426 s.

Nawet dla osób słabo zorientowanych w dziejach kultury polskiej jest oczywiste, że Akademia Wileńska to najstarsza obok Uniwersytetu Jagiellońskiego i najważniejsza uczelnia Rzeczypospolitej, która w okresie tuż przed rozbiorami stała się przodującym ośrodkiem naukowym dzięki reformom epoki Komisji Edukacji Narodowej. Długa historia tego ośrodka sprzyja jubileuszowym podsumowaniom związanym z dwiema datami: założenia (1579) i wskrzeszenia po I wojnie światowej (1919). Do podsumowań skłaniały też mijające ważne wydarzenia współczesnej, skomplikowanej historii Polski i Litwy. W 1927/28 Senat odrodzonego Uniwersytetu Stefana Batorego postanowił uroczystie obchodzić 350 rocznicę utworzenia i 10 – wskrzeszenia uczelni (mimo, że odbywały się głosy

kwestionujące zasadność szczególnego traktowania 350-lecia¹). Owocem tych obchodów są dwa tomy opublikowane pod wspólnym tytułem: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. T. I: *Z dziejów dawnego uniwersytetu* (Wilno 1929). T. II: *Dziesięciolecie Uniwersytetu 1919–1929* (Wilno 1929). Jak wiadomo, jubileuszowe uroczystości zwykle są skierowane nie tylko ku przeszłości, lecz na ich kształt istotny wpływ wywierają aktualne potrzeby i dążenia. Poprzez uroczyste obchody i specjalną jubileuszową publikację ówczesne władze USB chciały symbolicznie zamknąć epokę rozbiorową, jak również nawiązać do chlubnych tradycji istniejącej w latach 1579–1832 Wszechnicy Wileńskiej oraz utrwalić w świadomości szerszych kręgów odbiorców osiągnięcia pierwszych lat Uniwersytetu i podkreślić jego rolę na przyszłość. Dlatego też z propozycją współpracy przy opracowaniu dziejów uczelni zwrócono się do wielu uczonych z całej Polski. W odpowiedzi nadeszło 21 prac. Wśród autorów opracowań znalazły się nazwiska uznanych dziś autorytetów, takich jak: ks. Stanisław Bednarski, Stanisław Kot, Ludwik Finkel, Kazimierz Chodynicki, Stanisław Pigoń, Ryszard Mienicki. W pierwszym tomie jubileuszowej publikacji, obok tekstów opisujących powstanie uczelni (Bednarski, *Geneza Akademii Wileńskiej*, s. 1–22) oraz jej likwidację przez władze rosyjskie (Janina Kozłowska-Studnicka, *Likwidacja Uniwersytetu Wileńskiego w świetle korespondencji urzędowej*, s. 405–419) dominowały artykuły poświęcone wybitnym postaciom związanym w przeszłości z Akademią (jak m.in. Aron Aleksander Olizarowski, Dawid Pilchowski, Jan Śniadecki). Tom drugi omawia okoliczności wskrzeszenia (A. Wrzosek) i ogólnie podsumowuje dziesięciolecie (R. Mienicki), a poza tym zawiera sprawozdanie z pracy poszczególnych wydziałów USB: Humanistycznego, Teologicznego, Prawa i Nauk Społecznych, Matematyczno-Przyrodniczego, Lekarskiego, Sztuk Pięknych oraz Biblioteki Uniwersyteckiej jak również osiągnięcia kół naukowych w opracowaniu S. Pigonia. Mimo sprawozdawczego tonu, pojawiają się tu także wyraźnie widoczne akcenty subiektywne: osobiste wspomnienia a zwłaszcza emocjonalnie zabarwione indywidualne oceny, co ujawnia koloryt wypowiedzi przedneopozytywistycznego języka nauki.

Określenie ogólnych założeń *Księgi pamiątkowej ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego* pozwala zwrócić uwagę na liczne cechy wspólne, łączące ją z kolejną – po ponad 50 latach – publikacją jubileuszową *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. Zresztą już sam tytuł nawiązuje do dwutomowego dzieła z 1929 r. Z oczywistych względów zmieniła się jednak perspektywa historyczna. Znacznie mniej materiałów dotyczy okresu 1579–1832. Nie można zapominać, iż całkiem niedawno ukazało się czterotomowe opracowanie ks. Ludwika Piechnika pt. *Dzieje Akademii Wileńskiej* (Rzym 1984–1990), poświęcone historii uczelni do momentu kasaty zakonu jezuitów i objęcia jej zarządu przez Komisję Edukacji Narodowej. W nowym jubileuszowym tomie główny akcent przeniesiono na okres międzywojenny i lata

II wojny światowej w dziejach wileńskiej uczelni. Składa się on z materiałów dwóch dość odległych w czasie jubileuszowych obchodów, odbywających się przy tym w zupełnie innych realiach.

W pierwszej kolejności są to wystąpienia podczas obchodów czterechsetnej rocznicy założenia Akademii Wileńskiej. Tej pierwszej sesji, która odbyła się w dniach od 29 listopada do 1 grudnia 1978 r. w Archikatedrze Św. Jana w Warszawie, patronował kardynał Stefan Wyszyński.

Tom jubileuszowy zawiera także materiały drugiej sesji naukowej zorganizowanej 11 października 1994 r. staraniem miłośników Wilna na Zamku Królewskim w Warszawie dla uczczenia 75-lecia wskrzeszenia uczelni. Konsultantami naukowymi tej sesji byli: prof. Aleksander Gieysztor, prof. Piotr Łossowski i prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa².

Księga podzielona jest na dwie części, których zawartość odpowiada przebiegowi obu sesji: cz. I – *400-lecie założenia Akademii Wileńskiej*, cz. II – *75-lecie Uniwersytetu Stefana Batorego*. Obie części zawierają bardzo rozmaite teksty (jest ich 31). Dominują niezwykle cenne, bo oparte często na osobistych wspomnieniach, opracowania naukowej działalności poszczególnych katedr, zakładów czy wydziałów, a nawet pojedynczych osób. Wśród referatów nie zabrakło akcentów współczesności: *Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu kontynuatorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie* (Sławomir Kalembka), *W Uniwersytecie Wileńskim we wrześniu 1994 roku* (Juliusz Bardach). Opublikowane zostały również głosy w dyskusji, poruszające podobne zagadnienia: *Uniwersytet Polski w Wilnie jako kontynuator USB* (Helena Pasierbska), *Wkład kadry naukowej Uniwersytetu Stefana Batorego w utworzenie i rozwój Uniwersytetu Łódzkiego* (Jadwiga Paskiewicz-Mikinowa), *Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Twórcza kontynuacja tradycji wileńskiej* (Józef Piklewski). Obok głosów w dyskusji, które przybliżają czytelnikowi atmosferę sesji, *Księga jubileuszowa AD 1996* zawiera niezwykle cenny element, a mianowicie biogramy i autobiogramy wychowanków Uniwersytetu Stefana Batorego. Inicjatywa zebrania materiału biograficznego zrodziła się właśnie podczas obchodów 75-lecia wskrzeszenia uczelni. Opublikowano komunikaty (m.in. w „Tygodniku Powszechnym”) z prośbą o nadsyłanie krótkich biogramów. Odzew przekroczył znacznie oczekiwania redaktorów tomu: do końca 1994 r. przekazano 410 biogramów, a przesyłano je jeszcze długo po zakończeniu prac redakcyjnych w czerwcu 1995 r. Oprócz wychowanków USB twórcami haseł byli członkowie ich rodzin, przyjaciele i znajomi. Nieliczne opracowano jedynie na podstawie biograficznych słowników i publikacji. Materiał ten wymagał żmudnej pracy redakcyjnej, której podjął się Kazimierz Puchowski. W efekcie powstał niezwykle cenny zapis biograficzny elity umysłowej związanej poprzez studia z USB, ukazujący złożone losy pokolenia międzywojnia, który uzupełnia tragiczną i do dziś niepełną listę strat kultury polskiej. Jest to zapis informacji, które często bezpowrotnie wraz ze śmiercią przedstawicieli tamtego pokolenia stałyby się niezwykle trudne lub nawet

niemożliwe do odtworzenia. Niewątpliwie to właśnie zdecydowało o szybkiej publikacji tych materiałów, które ze względów oczywistych nie mogą pretendować do kompletności. Do czasu opracowania *Słownika biograficznego USB*, co postuluje we *Wstępie* K. Puchowski, biogramy znajdujące się w jubileuszowym tomie *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego* pozostaną ważnym źródłem dla kwerend biograficznych, a cały tom stanowi kolejną istotną pozycję w bibliografii dziejów wileńskiej uczelni.

Przypisy

¹ Zob. *Słowo wstępne w: Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. T. 1: *Z dziejów dawnego uniwersytetu*. Wilno 1929 s. V.

² O sesji tej informował Jerzy Różewicz w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” 1995 nr 1 s. 206–207 (przyp. red.).

Jarosław Kurkowski
(Warszawa)

Historia polskiego przemysłu naftowego. T. 1. Praca zbiorowa pod red. Ryszarda Wolłowicza, Brzozów–Kraków 1994, 750 s.; T. 2, Brzozów–Kraków 1995, 616 s.; streszczenia angielskie i francuskie, ilustracje, indeksy: nazwisk i nazw geograficznych.

Kilka zdań uzupełniających podane wyżej informacje. Inicjatorem opracowania tego dzieła był Klub Seniora-Naftowca przy Oddziale Krakowskim Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego i Gazowniczego. W 1985 r. powołano komitet redakcyjny, którym kierował Ryszard Wolłowicz, a jednym z sekretarzy był Wincenty Pawłowski. Ważną rolę w ustaleniu koncepcji dzieła odegrał nieżyjący już prof. Stanisław Brzozowski, najlepszy wówczas znawca historii galicyjskiego przemysłu naftowego. Do współpracy zaproszono 30 autorów, głównie związanych z geologią bituminów, geofizyką poszukiwawczą, górnictwem, wiertnictwem, przemysłem rafineryjnym i gazownictwem oraz zagadnieniami pokrewnymi. Wśród nich jest wielu profesorów uczelni technicznych, a w tym Jan J. Czastka z AGH. Wydawcą, na zlecenie SNTYPNiG w Krakowie jest Muzeum Regionalne PTTK im. A. Fastmachta w Brzozowie. W całym dziele odczuwa się kompetencje Brzozowskiego i Pawłowskiego oraz dobre przygotowanie merytoryczne i organizacyjne Redaktora dzieła. Do tego zadbano o bardzo staranny dobór ilustracji oraz atrakcyjne okładki